

Henriksholm

Ett säteri på Dal på en tre kilometer lång holme i sjön Ånimmen, 20 kilometer söder om Åmål, Ånimskogs socken, Tössbo härad Älvsborgs län.

2 mantal 100 har och 1928 ett taxeringsvärde på 104 600 kronor. (1928) Enligt Lignells uppgifter fanns det vid mitten av 1800-talet endast 4 fastigheter omfattande 2 mantal på hela Dal.

Ön som utgör säteriets grund är 3/8 mil lång.

Storlek 1.034.000 kvadratmeter (103,4 hektar) Omkrets (total strandsträcka) 7232 meter. Dalsland brukar kallas för Sverige i miniatyr, och Henriksholm brukar ibland kallas Dalsland i miniatyr.

Sjön Ånimmen har, menar vissa, stora likheter med Vättern, fast mindre. Båda sjöarna är ganska långsmala i nordsydlig riktning, och Vättern har Visingsö, Ånimmen Henriksholm. Den goda rödingen kan man fiska i båda sjöarna, och dessutom finns i Ånimmen den goda Vimman, som är en siklöja. Självaste Carl von Linné prisade den goda Ånimenlöjan vid ett av sina besök på Dal, fast han kallar den naturligtvis för „Coregonus vimba“.

I de Ungerska barndomsminnena läser man om Henriksholm „där själva sjön var en enda stor källa – något annat vatten behövdes inte.“

Historia

Ånimmen omnämns redan i Västgötalagen från 1325 som ”Odnem” och Ånimskog som ”Odnemäskogar”. Ånimmens största ö, och den enda bebodda, kallades fordom för ”Öna” eller Öen”. Fynd av flintknivar och stenmejslar från Henriksholm visar att ön var bebodd redan under hednatiden.

Från början var ön uppdelad på tvenne ägare, och än i dag finns spår efter den äldsta bebyggelsen.

I mitten av 1500-talet kom ön till riksrådet Knut Andersson Lillie/Lilje och under dennes ägare fick ön säteriets natur/hade redan ett säteris privilegier. Den Liljerska ätten skulle komma att under olika släktförhållanden vara ägare till den vackra ön fram till början av 1700-talet. Arvtagare till Knut Lillie 1596 var sonen, ståthållaren över Dal och Läckö Knut Lillie samt dennes syster gift med Riksrådet Ulv Henriksson Snakeborg. När Knut Lillie den yngre dog ärvdes ön av sonen Knud Lillie som löste ut sin kusin Göran Snakeborg och blev ensam ägare till ön. Knud Lillie avled ogift och ön övergick 1636 till hans syster Märta som var gift med Henrik Persson Måneskiöld. 1645 ändrar han namnet från det föga fantasieggade namnet Ön till Hendriksholm. Henrik Persson var förmodligen den första i modern tid som hade sin fasta bostad på ön. Han tros även ha uppfört den första herrgårdsbyggnaden på ön. Henrik Måneskiöld avled 1652 och ligger begravd i Ånimskogs kyrka, under kyrkogolvet. I kyrkan återfinns även hans begravningsvapen av trä med en måne i skölden. Efter giftermål övergår gården till Skeppsmajoren/kaptenen Erik Månsson Ulfsparre af Broxvik. Han var gift med Anna Soop, och de skänkte en altartavla till Ånimskogs kyrka. Altartavlan återfinns ännu idag i kyrkan, och i de nedre hörnen syns både Ulfsparres och Soops vapensköldar avbildade.

Erik Månsson Ulfsparre af Broxvik fick en dotter, Maria Märta Ericsson-Ulfsparre, 1675. Den 16 april 1711 gifte hon sig med Hans Lennartsson Rotkirch på ön.

1688 tillöste sig släktingen löjtnanten Göran Ulfsparre egendomen, och

1715 sålde han egendomen till brukspatronerna Elias och Johan Linroth. Johan löstes ganska snart ut, och efter Elias död ärvde änkan Anna Maria Dreffensköld gården, innan sonen Johan tog över. Då Johan avled före sin mor, såldes gården av änkan Anna Maria till släktingen riksrådet Gustaf Löwenhielm. Kalken och patén i Ånimskogs kyrka är skänkta av Anna Maria Dressensköld 1738. Den 18 november 1749 föds på Henriksholm Hedvig Sofia Bergman, dotter till vice häradshövdingen Esbjörn Bergman och hans fru Maria Hesselgren. Hedvig Sofia gifte sig sedermera med kaptenen och riddaren Georg Erik Belfrage.

Löwenhielm avyttrade egendomen innan sin död 1759 till brukspatronen Samuel Thorsson som i sin tur avyttrade fastigheten 1778 till Dals Bergssocietet.

Denne ägare sålde fastigheten till brukspatron Kristoffer Sahlin som sålde Henriksholm vidare till brukspatronen Gustav Wohlfart. Gustav Wohlfart gifte sig 1811, och den 2 januari 1821 födde paret en dotter på ön, Hilda Athalia Wohlfart. En sonson till Gustav Wohlfart, Teodor Wohlfahrt, föddes 1812 och dog 1885 såsom godsägare på Henriksholm i Ånimskogs socken, där också farfadern brukspatron Gustaf W bott.

Den 5 januari 1851 föds på Henriksholm Maurits Johan Sahlin. Han blev så småningom professor i obstetrik och gynekologi i Stockholm.

Även om ön sedan mitten av 1500-talet haft endast en ägare, blev först 1825 öns två frälshemman sammanförda till ett hemman.

Från 1851 var bankdirektören och grosshandlaren Anders Fröding i Göteborg ägare till den vackra ön. Fröding intresserade sig mycket för egendomen och ville förvandla den södra tredjedelen av ön till en idyllisk park med bland annat konstgjorda grottor. Han bättrade på byggnaden med ett åttakantigt torn vid den norra gaveln samt en utskjutande paviljong med en stor balkong vid den södra gaveln. Efter detta kom herrgården i folkmun att kallas för slottet. Han anlade även en park på den södra delen av ön. En romantisk park med pittoreska inslag av grottor och murverk, och det sägs att Viktor Rydberg lät den yttre miljön på Henriksholm stå modell för medeltidsromanen Singoalla.

Redan 1863 överlät han dock Henriksholm till sin måg majoren Ferdinand/Fredrik Palm som dock endast behöll fastigheten till 1874 då brukspatronen Adolf Unger förvärvade Henriksholm. Ett av Fredrik Palms stora intressen var sjösänkningar, men att tappa sjöar är en dyr hobby. Makarna Palms yngsta barn, en dotter, föddes på Henriksholm 1871 och fick namnet Gerda. Gerda Palm utbildade sig till konstnär och deltog i flera utländska utställningar. Trots att hennes hemort blev Göteborg, kom hon att räknas till dalslandskonstnärerna och hon återvände ofta till sin barndomsbygd, och med sin pensel föreevigade hon den. Gerda avled 1949. I sina minnen berättar hon om hur hennes far ledde bygget av järnvägen mellan Dals-Rostock och Dalskog för Dalslands Järnväg. Folk på byn menade att major Palm måste ha blivit galen som stakar järnvägen så uppåt berget. Fredrik Palm var även behjälplig vid den berömda sänkningen av Hästefjorden 1843, samt sänkningen av Furusjön i Ånimskogs socken 1846?.

Adolf Unger, bördig från Värmland, ägde en ångsåg i Hälsningland. Unger försökte bibehålla ön i det romantiska tillstånd den befann sig i när han tillträdde fatigheten, och en försiktig avverkning av skogen på ön bidrog till att finansiera underhållet på ön. Unger uppförde även nya ekonomibyggnader, och för att försköna parker och trädgårdsanläggningar nedlades ett omfattande arbete. Familjen bodde i omgångar året om på ön, men under långa perioder tillbringade man endast sommarmånaderna där, och övrig tid bodde de i Stockholm.

Under Ungers tid anlades även i parkens östra del en gravplats, på en kulle som då bestod av björkskog. Idag växer där främst tall, och resterna efter gravplatsen återfinns än idag. Sedan Adolf och hans maka ägt fastigheten i 50 år överlät de fastigheten 1924 till deras bröstarvingar.

En vandring i den Ungerska parken var en naturskön och spännande upplevelse. Dess stigar gick bland annat till Martinas grotta, där enligt sägen en guvernant i gången tid haft sin tillflyktsplats tillsammans med sin älskade, vidare bort till den höga klippan, där hon på grund av sviken kärlek kastade sig uti Ånimmens böljor. Klippan fick efter denna händelse namnet Döden. Men stigarna förde vandraren även förbi Predikostolen ut till viken på öns södra udde, som bar det vackra namnet Kristallviken, där fiskdammen var beläget. Men även näckrosdammen sökte man sig säkert till när näckrosorna stod i blom, samt till Vindarnas udde. En plats som gav påminnelse om livets förgänglighet, var öns kyrkogård. Där vilade två av makarna Ungers avlidna barn. Gravplatsen omgärdades av en stenmur omgiven av planterade granar. Innanför grindarna kunde man se en svart obelisk med inskriptionen: ”O människa, dröj här ett ögonblick och begrund, vad det innebär att du DÖ måste.” (Karl-Erik Waern, Kvällsstunden den 7 april 2000)

Samtidigt som fastigheten överläts till bröstarvingarna, styckades även den nordligaste delen av ön (Önabben) av från det övriga Henriksholm. Sedan dess har ön varit delad på olika ägare. Avverkningen på den norra delen av ön ökade markant under åren 1924-1929 då man försökte att helt finansiera fastighetens underhåll med hjälp av avverkningen, vilket blev ohållbart i längden.

Från den 55 år långa epoken finns en hel del dokumentation, bland annat i hembygdsböcker. Den populära familjen Unger deltog aktivt i livet i bygden och plöjde ned pengar i Henriksholm. Med sorg i hjärtat sålde familjen Unger ön 1929, två år efter Adolf Ungers död. När Unger lämnade ön flyttades även kvarlevorna efter de avlidna barnen från öns begravningsplats till Brunnskog i Värmland, där Adolf Ungers förfäder under flera generationer varit präster. Den stora obeliskan stod dock kvar på gravplatsen till mitten på 1940-talet, då den flyttades.

Adolf Unger betydde mycket för Ånimskog. Han älskade bygden och sitt Henriksholm. Bland annat skänkte han huset på Lilla Bräcke till kommunen att användas till ålderdomshem, och stora bräckes skogsallmänning överläts till kommunen till ett mycket facilt pris.

1929 såldes den södra delen av ön till...

Kartor

Den första detaljerade kartan över Henriksholm upprättades av en lantmäteriauskulant 1854. Där kan man se att åkerjordens areal på den tiden var betydligt större än idag. Öns huvudväg sträckte sig på den tiden över öns mitt. Idag tar sig huvudvägen en annan sträckning och löper

längs med den östra stranden. Nuvarande Kristallviken på öns sydspets kallades för Oxviken, Och gården stavades Hendriksholm. Under denna tid fanns även vallar inne i Kristallviken som skärmade av den innersta delen av viken mot Ånimmén, och det påstås att man odlade lax och andra fiskar inne i den avskärmade dammen. Idag är vallen till största delen raserad, men spår därefter finns ännu att finna.

Huvudbyggnad

Den tidigare huvudbyggnaden förstördes genom våld den 15 december 1815 då samtliga var på mässan i kyrkan. Huvudbyggnaden är av trä i två våningar och uppfördes 1816 av brukspatronen G. Wohlfart efter ritningar av majoren Edelswärd. 1853 byggdes huvudbyggnaden ut, och en paviljong åt söder och ett fyra våningar högt torn på norra gaveln byggdes till. Efter denna tillbyggnad kallades herrgårdsbyggnaden i folkmun för slottet. Under denna tid anlades även en vacker park på öns södra del. Huvudbyggnaden omges av en 25 000 kvadratmeter stor trädgård och en vidsträckt park.

Kommunikationer

1830 förenade Gustaf Wohlfart Henriksholm med fastlandet genom en 560 alnar (330 meter) lång bro, dels på kar, dels med flottbrygga. Denna kom att förstöras av is och strömdrag på höstar och vårar, och ersattes med en handdriven färja vilken svarade för transporter till och från ön ända tills dagens dato.

Förbindelsen med fastlandet upprätthålls idag med en färja. Under 1850-talet fanns en flottbro mellan Henriksholm och fastlandet.

Topografi

Längs öns västra del löper en urbergsrygg. Stränderna utgörs av tämligen branta sluttningar. Närmast vattnet återfinns kala bergshällar och högre upp övergår bergshällarna i hållmarksvegetation. Ovanför hållmarksvegetationen växer en bård av hållmarkstallskog, som i stort sätt sträcker sig längs med hela den västra sidan av ön. Öster om bergryggens krön sluttar marken långsamt mot den östra stranden. Här tar betesmarkerna vid. Öster om betesmarkerna, innan marken slutligen sänker sig mot den östra stranden höjer sig marken åter en aning. Förhållandet att betesmarkerna ligger lägre än omgivningen kan vara en bidragande orsak till att de är ganska fuktiga. Längs den östra stranden sträcker sig skogen ända ned mot vattnet. Öster om bergryggens krön avlöses tallskogen av övervägande granskog med ett stort inslag av lövträd. Granskog och betesmarker dominerar den resterande delen av ön.

På den norra spetsen (Önåbben) finns ett par kärr av fattigare natur. I den södra viken (Kristallviken) finns ett par alkärr. Ett mindre torrlagt alkärr återfinns även på den norra delen (Önåbben).

Geologi

Den geologiska karteringen härstammar från mitten av 1800-talet. Den västra delen av ön består av kloritsten och kloritskiffer. De öppna områdena söder om Gröntuva består till stor del av äldre åkerlera. Mellan Gröntuva och Önåbben överväger mosand. De övriga delarna av ön är till största delen klädda med morän, förutom den sydöstra spetsen vid Kristallviken, där kvartsitsandsten finns i berggrunden.

Gerda Palm

Född 1871 på Henriksholm, död 1949.

Utgånget från ett ansett och bildat hem fick hon en grundlig akademisk skolning. Genomgick Konstakademien 1895-1900, lärare var bland annat Georg von Rosen. Därefter fortsatt utbildning utomlands, bland annat i München, Tyskland, Rom och Florens, Italien samt Paris, Frankrike. Deltog i ett flertal utställningar både i Sverige och utomlands.

Arvet från hembygden var utomordentligt starkt och kärleken till fädnertrakten tvingade henne ständigt tillbaka till Dalsland. Med sin skickliga penna har hon målmedvetet samlat och återgett dalslandsmotiv såväl i dikt som i teckningar, likaväl som hon har låtit landskapet ge motiv för sina dukar. Hon torde ha varit en av de skickligaste tecknarna inom dalslandskonsten.

Det moderna jordbruket på Henriksholm

Sentida ägare av Henriksholm har ägnat sig åt jordbruk och trädgårdsanläggningarna samt parken är idag igenvuxna. Under 1950-talet renoverades herrgårdsbyggnaden och tornet som var i ett dåligt skick revs. Mellan 1961 och 1966 fanns ett 30-tal får betandes på ön, och mellan 1967 och 1974 fanns ett trettiotal nötkreatur betandes sommartid på ön.

Den 5 september 1975 lämnade den sista lastande fraktskutan Henriksholm lastad med 50 ton korn.

Dagens ägare till den södra delen av ön har för närvarande cirka 40 Highlandscattles betande på de öppna ängarna.

Djurlivet på och kring Henriksholm

Observationer gjorda under våren och sommaren 1973 visade på 48 fågelarter, varav flertalet torde häcka på Henriksholm. Ett markant inslag härvid utgör den fågelfauna som är direkt bunden till Ånimmen, som till exempel Storlom, fiskgjuse, äner och måsfåglar.

Artlista

Storlom	Några häckande par i Ånimmen
Knölsvan	Vanlig förekommande i hela Ånimmen
Gräsand	Allmän
Knipa	Allmän
Storskrake	Allmän
Fiskgjuse	Ett par häckande
Tofsvipa	Allmän
Morkulla	Något par
Drillsnäppa	Vanlig strandfågel
Gråtrur	Allmän
Fiskmå	Allmän
Fisktärna	Ses ofta fiska utanför ön
Ringduva	Vanlig
Kattuggla	Ett par häckande
Tornsvala	Allmän

Gröngöling	Några par
Större hackspett	Ett par
Vitryggig hackspett	En hane
Sånglärka	Vanlig i öppet landskap
Trädpiplärka	Några par i blandskog
Sädesärta	Flera par
Törnskata	Något par
Stare	Allmän
Skata	Allmän
Kaja	Allmän
Kråka	Allmän
Järnsparv	Flera hörda
Trädgårdssångare	Ett par vid herrgården
Törnsångare	Allmän

På senare år har även ett tranpar haft sin sommarvistelse på ön.

Mellan 1960 och 1970 genomfördes studier på Henriksholm över dvärgmusens utbredning i Västra Götaland. Rapporten redovisades 2002? Av ?

Henriksholm under Sahlins tid

1792 köpte brukspatron Christoffer Sahlin vittlunda verk och egendomar omfattande säterierna Stenarsbyn, Hengelö och Hindriksholm, omfattande totalt över 6600 hektar, varav 5000 hektar skogsmark. Under hans levnad köptes flera gårdar upp, och vid hans död 1831 omfattade egendomen över 8000 hektar och cirka 25 mantal, varav Henriksholm med sina dryga 100 hektar och 2 mantal var ett. Efter hans död delades det betydande arvet upp mellan syskonen. Då sonen Maurits fick överta de flesta bruken, var han tvungen att ersätta sina systrar , samtidigt som bruken gick ekonomiskt allt sämre.

Henriksholm under Gustav Wohlfahrts tid

Gustav Wohlfahrt föddes 1790 som den yngste sonen till Agneta Cornelia och Bernhard Wohlfahrt. Fadern ägde en större grossistverksamhet i Göteborg. Annandag jul 1811 gifter Gustav sig med Augusta Sahlin, blott 21 respektive 20 år gamla, och bosätter sig på Henriksholm.

Knappt fyra år senare, den 15 december 1815 brinner huvudbyggnaden på Henriksholm ned, och Gustav låter bygga upp det igen, troligen på samma plats som det tidigare huset. Desvärre vet man inte någonting om hur den gamla huvudbyggnaden såg ut.

Under den här tiden ägdes även Gyltungebyn på fastlandet av familjen Wohlfahrt.

Femton barn fick Gustav och Agneta, varav 12 uppnådde vuxen ålder.

På grund av sämre ekonomiska tider, samt ekonomiska problem som svågern Maurits Sahlin hade, blev Gustav Wohlfahrt 1850 tvungen att försätta sig själv i konkurs.

Henriksholm under Adolf Ungers tid

Ett hyllningstal för släkten

Hållet å Henriksholm den 9 juli 1894 av Kyrkoherden Olof Persson

Mina damer och herrar!

Vid denna familjehögtid med dess av ingenting störda feststämning är det ett förhållande, som i de hittills hållna festtalen icke berörts och varpå jag därför tillåter mig fästa uppmärksamheten.

Här sitta vid detta middagsbord sju syskon och detta är väl i och för sig intet märkvärdigt, ty många äro de hem där detta nära nog hör till ordningen för dagen. Men det märkliga härmed är att av dessa sju syskon, på vilka jag nu ber att få fästa uppmärksamheten, den äldsta snart ingår i sitt 71 år, medan den yngsta, trots den ungdomliga livligheten i de blå ögonen, dock hunnit över det första halvseklet. Och det märkvärdiga härvid är vidare *det* att dessa syskon, i trots av vitt skilda arbetsfält och jämväl olika livsintressen, dock med sällspord trofasthet hållit samman alltsedan barndomsdagarna. Därmed har jag givetvis icke velat förneka at tunder en så lång följd av år missförstånd eller andra omständigheter någon gång störande kunnat ingripa på syskonkärlekens område. Men jag har velat säga, att denna kärlek varit så fast rotad, att dessa tillfälligheter icke förmått rubba grundvalen för den inbördes tillgivenheten och förtroendet.

Man har sagt och det väl med rätta att den riktning sinnet fått i föräldrahemmet visat sig ofta hava varit bestämmande för livet. Och från det goda hem, som fostrat denna syskonkrets, den härligt belägna prostgården vid Värmelns strand, från detta hem, där både allvaret och glädjen ju hade plats, hava fört med sig ut i livet mäktiga impulser av den sanningen, att enighet ger styrka, levande intryck av den sanningen att kärleken är en stormakt i världen. Nya band h a va de alla knutit; egna hem hava de alla bildat, men syskonbandet har därav icke förlorat sin fasthet; och välsignelsen över den egna härden har icke minskats därav, att syster och broder ännu haft ett rum kvar i hjärtat. Tvärtom har denna omständighet i så många avseenden varit för dem stödjande och stärkande, och kanske icke så oväsentligt bidragit till den högt aktade ställning de alla intaga. Detta förhållande har ock skänkt dem och deras familjer otaliga högtidsstunder av inbördes uppmuntran och glädje, när de flesta eller färre gemensamt fått bläddra i minnenas bok. Sådana tillfällen hava av dessa syskon varit högeligen efterlängtade. När det t. ex. ordnats för någon betydelsefullare familjefest i det ena hemmet har man icke ansett allt vara riktigt väl beställt, innan man gjort sig förvissad om, att alla syskonen kunde vara att förvänta. Jag kunde erinra om många sådana tillfällen. Jag nämner blott silverbröllopfesten i Göteborgs domprostgård för 3 år sedan, silverbröllopfesten å Hitorp förra året och den glädjens och hoppets högtid, som vi i dessa dagar fira på detta sköna Henriksholm. Och jag vet, att när vår ärade värd och värdinna sätta stort pris därpå att på deras kära Anitas bröllopsdag ingen länk av den Ungerska syskonkedjan har fattats.

Ett sådant förhållande av fortsatt kordial gemenskap mellan dem, som utgått från samma hem är icke blott att observera och respektera men även imitera. Och jag tillåter mig därför uppmana Eder mina damer och herrar och enkanneligen Ungerska släktens yngre medlemmar att bringa den härvarande äldre generationen vår hyllning. Och jag gör det under uttalande av den önskan, att det efterdömliga exemplet av trofast sammanhållning i både glädje och sorg, som de gamla av släkten Unger lämnat, måtte utgöra för yngre släktled en hälsosam erinran om betydelsen och välsignelsen av fasta familjeband samt att *familjen* Unger – ordet taget i

den vidsträckta mening att det innesluter jämväl dem, som genom förbindelser liknande den Arthur söderberg och Anita Unger nu ingått, inympats i den gamla familjestammen – att, säger jag, namnet Unger, åt vilken I äldre vetat att förvärva ett så stort och välförtjänt anseende, måtte allt fragment hava bärare, vilka förstå att väl vårda och troget bevara de vid detta namn fästade traditionerna.

Fru Almquist och bruksägare Almquist, domprostinnan och domprosten Rosell, prosten och prostinnan Alfred Unger, häradshövding och fru Magnus Unger, prosten och prostinnan Jonte Unger, patron och fru Anders Unger, bruksägaren och fru Adolf Unger – mottagen försäkran om vår djupa vördnad och varma tillgivenhet, då vi nu höja våra glas för Eder välgång. Leve namnet Unger, aktat, ärat, välsignat!

(Bohm, Edgren & Unger, 1928, s.104 ff.)

Gunnar Unger, barnbarn till Adolf Unger, beskriver sin barndom på Henriksholm i ”Rapsodi i blått – minnen och människor 1915-1955.

Den förtrollade ön

”I något sammanhang har jag bl a tillåtit mig skriva:

Jag bör tillägga att jag hade den oskattbara förmånen att få tillbringa min barndoms somrar på en typisk svensk herrgård, som ägdes av min farfar. Den var avsides belägen på en ö i en av Dalslands många, långa sjöar, en ö, dit man bara kunde komma med båt eller med färja, som drogs för hand. Denna ö var sitt eget rike, patriarkaliskt styrt, ännu på 20-talet präglad av en viss naturhushållning. Till denna underbart vackra avkrok av Sverige, det landskap, som ständigt återkommer på Otto Hesselboms tavlor – han var från vår socken och ligger begravnen på dess kyrkogård – hade den moderna tiden under min barndom ännu inte nått. Där låg den vita herrgården, inramad av fyra pyramidpopplar, med utsikt över sjön och dne lilla medeltidskyrkan mitt emot och verkade på något sätt som inbegreppet av tradition och trygghet, av ro och värdighet. Den självfallna hierarki, den lugna ordning och den naturliga rytmen, som kännetecknade livet i detta miniatyrsamhälle, kom att utöva ett långt större inflytande än jag då kunde göra mig reda för, på hela min livsinställning.

Något till min förvåning föranledde just denna passus ett indignerat angrepp från en kritiker, som anklagade mig för att inte ha ägnat en tanke åt de arma statare, vilka med sin svett och möda möjliggjorde min privilegierade tillvaro. Visserligen hade han alldeles rätt – jag ägnade dem inte en tanke, men det berodde på att i varje fall under min tid på ön fanns där inga statare. När den gamle arrendatorn, Svensson på Gröntuva, behövde hjälp med sådd och skörd, kallade han på en övernaturligt armstark och förståndssvag dräng från fastlandet och därmed var den saken klar.

Vid högtidliga tillfällen iförde sig Svensson ett grönt kusklivré med försilvrade knappar och skärmmössa med silverband och körde smällande med piskan över parhästarna Kastor och Pollux i öppen vagn till stationen för att hämta gäster. (Det var innan farfar, otroligt att säga, lade sig till med en Dodge, en skräckinjagande nymodighet för den tidens fridfulla Dalsland, där automobiler ännu var en sällsynthet. Då fick vi också en rödhårig chaufför med benläder och blå uniform, för säkerhets skull lystrande till namnet Falkenberg, men knappast befryndad med dem som en gång ägt Trystorp!). Svensson är följaktligen oupplösligt förbunden med

mitt första minne av ön. Han hade hämtat vid stationen, den långa, vedervärdiga tågresan var äntligen slut och jag skulle äntligen få komma till den ö, som jag hört så mycket talas om. Vi hade passerat kyrkan och kört uppför backen mot sjön och på själva backkrönet fick jag plötsligt syn på ön där den låg, långsmal och mörk i den blänkande, långsmala sjön och över det vita huset mellan de fyra popplarna hängde en tunn, silvervit månskära.

Alltsedan dess har jag i mina tankar, i mina drömmar, i mina tillbakablickar alltid sett Henriksholm – ty så hette, så heter ön, den existerar ju faktiskt även utanför mina minnen – i ett månljusdis, som en skapelse av månmagi, simmande i månförtrollning. Döm om min häpna förtjusning, när jag uppdagade att ön fått sitt namn efter en ägare vid 1600-talets mitt som hette Henrik Månesköld – ett namn som jag tidigare trodde fanns bara i Viktor Rydbergs *Singoalla* – och att hans begravningsvapen, en silverne månskära på en sotsvart sköld, hängde på väggen till det vitkalkade koret i vår kyrka, Ånimskogs kyrka. Det bär inskriften: 'Hinrik Månesköld, Fordom till Åkerövik, Ökna, Hinriksholm och Hängelö, den 10 december 1652.'

Då farfar blivit en rangerad karl i Norrland, började han längta hem. Han ville köpa sig en egendom i Värmland, men när han inte där hittade sitt tänkta ideal, såg han sig om i det angränsande Dalsland och fann Henriksholm. Det var, som jag förut nämnt, 1874, när Pappa var tre år gammal, som farfar förvärvade Henriksholm. Till en början bodde familjen där året runt, men när barnen blev skolmogna hyrdes, som också framgått, en våning i Stockholm, där man vistades under vinterhalvåret. Alla somrar och helger tillbragtes dock på Henriksholm. Egendomen omfattade ursprungligen dels själva ön Henriksholm, dels ett antal hemman på fastlandet, som dock av farfar bortskänktes, bl a till ålderdomshem, eller försålades. Ön, som är ungefär en mil i omkrets, ligger i sjön Ånimmen, tre mil sydväst om Åmål. Det gamla corps de logiet hade brunnit ned en decembersöndag i början på 1800-talet, medan hela den dåvarande ägarfamiljen satt i kyrkan under högmässan. Denna familj hette fö Wohlffart, egendomen övergick sedan till en Fröding och därefter till en Palm, varpå farfar inköpte den. Det nya corps de logiet, byggt på 1820-talet, var en träbyggnad i stram neoklassisk stil med något 20-tal rum. Efterhand hade det försetts med två fantastiska tillbyggnader i form av ett torn och en låg flygel. Arkitektoniskt var de förmodligen monstruösa – de är rivna nu – men för mitt barndomssinne tedde de sig magnifika och jag ser dem alltjämt i ett förklarad ljus: i flygeln innanför det gamla förmaket bodde jag och syster Margot i vad som förr varit farfars 'kontor' och tornet var en av mina käraste tillflyktsorter. Alltsedan somrarna på Henriksholm lider jag inte bara av en ö- utan också av en tornfixering...

Jag tror att farfar aldrig ångrade sitt val av Henriksholm, säkert är att jag aldrig gjorde det. En följd av somrar under de år, då jag var som mest mottaglig – och ömhudad – innebar Henriksholm för mig de paradisiska parenteserna i en avskryvård skoltillvaro. Och jag tycker fortfarande att denna del av Dalsland hör till det vackraste det svenska inlandet har att uppvisa – på alla de många olika versionerna av Hesselboms 'Vårt land' återfinner man Henriksholm. Farfar var ingen konstkännare, men han hade, som tidigare antytts, ett utomordentligt känsligt socialt samvete och han sökte avhjälpa nöd och betryck när helst och så långt han ansåg sig kunna. Jag vill säga till hans heder att han sålunda bl a stödde det rustika geni, som var Otto Hesselbom och som tidvis åtnjöt gratis kost och logi på Henriksholm. Farfar köpte också många av hans tavlor, av vilka jag alltjämt har lyckan att äga två.

Till Henriksholm hörde – förutom ett lusthus på en kulle söder om manbyggnaden – en fristående gästflygel, av någon anledning kallad Muspelhem, en ganska stor trädgårdsmästarbostad, stall, ladugård och vagnslider (resp. garage) samt några kilometer bort en arrendatorsbostad, Gröntuva, med tämligen omfattande ekonomibygnader. På öns västra, branta sida, omedelbart nedanför Muspelhem fanns ett badhus, på den östra, mitt emot

kyrkan, brygga och båthus och vid färjeläget på öns nordspets, Önäbben, en liten färjkarlsstuga, som gjorts om till sommarnöje åt min yngsta faster Elsa Palmborg och hennes familj.

När jag tänker tillbaka på Henriksholm, ser jag en kalejdoskopisk svit av bilder. De har att göra med ensamhet och med närhet. Den förtrollade ön var ett rike för sig och detta rike var mitt. Befriad från den påtvungna gemenskapen med förhatliga eller likgiltiga klasskamrater kunde jag leva i min egen värld. Det var en värld där fantasi blandades med folklöre och dess centrum var Henriksholm. Jag minns hur jag log för mig själv, när mitt småningom inte okända kusinbarn Gunnel Vallquists far, den stronge generalstabsofficeren, mer eller mindre skämtsamt förebrådde mig för att jag hade långt hår och inte var någon hurtig svensk gosse. Jag ville inte vara snaggad och jag ville inte vara käck. Jag ville drömma om att vara Henriksholms hemlige herre. Jag ville vara ensam på något av mina gömställen: uppklattrad i jätteeken vid gårdsplanen, uppflugen i den nisch som bildades mellan taket och tornväggen, insmugen i lönnrummet bakom torntrappan eller gömd i själva det översta tornrummet, vars tak var målat som en blå himmel med vita molntappar och genom vars sex par fönster man hade en milsvid utsikt åt alla väderstreck.

Där ville jag sitta och höra de vuxna ropa på mig utan att ha en aning om var jag var och läsa mina böcker, fantastiska romaner från det gamla herrgårdsbiblioteket. Den mest fantastiska av dem alla hette *Guld och Kärlek eller Morddramat på Henriksholm*, ett ädelpekoralistiskt kolportage, författat någon gång i slutet på 1800-talet av en stollig folkskollärare från orten (sades det) och uppfyllt av fingerade rysligheter, som utspelade sig på min ö. (Mellan 10 och 25 läste jag en kolossal massa 'skönlitteratur'; nu läser jag som de flesta äldre herrar nästan bara biografier och memoarer – och så en och annan deckare, förstås!)

Dikt blandade sig med verklighet i min värld. Det var knappt att jag vågade gå ensam till Önäbben i skymningen eftersom man halvvägs dit kunde möta en gestalt, som bar sitt avhuggna huvud i handen, dinglande i håret. Och jag hade svårt att på egen hand fördjupa mig i skogen utan att tänka på drängen Lill-Manne, som en gång för länge sedan i världen mött Socker-Kalle dragande på ett risslass från vilken det släpade en hand med en blodig skåra, en skåra sådan som kan uppkomma om man söker värja sig mot ett yxhugg. Jag fick ta mod till mig för att mina ensliga promenader till Kristallviken, förbi Martinas grotta, där den sköna guvernanten haft sina hedersstunder och Döden, klippan från vilken hon, vansinnig av sviken kärlek, störtat sig i sjön och drunknat. Men målet var värt det: viken vars inre del var som ett golv av vita näckrosor, men vars yttre del var kristallklart vatten över en sandbotten omgiven av tallbevuxna klippor. Inte utan rysningar nalkades jag den av farfar skapade enskilda begravningsplatsen, där hans två små, i förtid avlidna barn redan vilade. Den var omgiven av höga, mörka, dystert susande granar och pryddes av en svart obelisk, var förgyllda inskription jag skrämnd brukade stava mig igenom: 'O människa, dröj här ett ögonblick och bergunda hvad det innebär att du dock dö måste.'

När farfar själv var borta, fick Margot och jag dela rum i hans stora kontor, beläget i den med corps de logiet sammanbyggda flygeln. Det var ett väldigt, kallt, kallt gemak med ett gigantiskt nygotiskt fönster och ett tungt svart kassaskåp vid dörren som ledde in från förmaket utanför. Det där kassaskåpet tycktes mig fullt av hemligheter. Mitt på dess framsida var en gyllene relief, föreställande Merkurius – krämarnas och tjuvarnas gud – och omgiven av rika ornament. Om man tryckte på en av dessa ornamentslingor, sprang gudabilden åt sidan och blottade nyckelhålet. Min fantasi sysselsatte sig gärna med detta mystiska skåp. Jag var rädd att ligga ensam med det på natten – tjuvar och mördare kunde ju så lätt bryta sig in genom det stora låga fönstret här i bottenvåningsplanet! Och jag var ofta ensam, eftersom

Margot brukade vara bortrest delar av sommaren: hon gick och läste, hon hälsade på vänner, hon var utomlands och lärde sig språk – eller också satt hon uppe med de stora i övre våningen. Skräckfantasierna hemsökte mig särskilt under de mörka augustinätterna, när vinden ven och den stora gardinen flaxade i draget, medan de höga träden därute liksom trevade på rutorna med sina grenar och ugglorna skrek som varelser i ångest och nöd. Då brukade jag hoppa ur sängen och smyga genom de dunkla rummen fram till trappan, som ledde till övre botten. På trappavsatsen, svagt eklärerad av en negerpojke i terracotta med en glimmande fackla i handen, brukade jag sedan sitta, huttrande i min nattskjorta, för att kunna se ljusen och höra sorlet av röster från salongen och biblioteket. Först när de stora började bryta upp, skyndade jag oförmärkt tillbaka till min säng.

Ibland gjorde vi utflykter till Ånimmens västra strand, från vilken vi gjorde strövtåg inåt bygden. Resan skedde till en början med farfars fantastiska vit ångslup Sekyr, som sannerligen inte i sin ranka prakt gjorde skäl för sitt namn, och senare i mer prosaiska men mera sjövärdiga motorbåtar, av vilka den bredbogade Pankan var den rymligaste och stabilaste. Jag tyckte allra mest om när vi for över till västra stranden på eftermiddagen, banade oss väg genom skogen till det höga berget vid dess bryn, besteg det och från dess topp beskådade solnedgången. För en liten pojke var det en strapatsrik men underbar upplevelse. Bara att tränga sig fram genom skogen, ta sig över sumpmarker och mossar, där hjortronen rodnade och ängsullen blommade, för att slutligen nå bergets fot, var ett helt äventyr. Och sedan den, som man tyckte, farliga och spännande uppklämringen, då alla tävlade om att komma först. Och så äntligen mödans storslagna lön däruppe, där det vita kvartsbrottet markerade bergets högsta punkt: solnedgången!

För ens barnsliga inbillning föreföll det som om man hade fri sikt ända till norska gränsen... Det var ett trolskt landskap. Mil efter mil av stolta, orörda skogar, glimmande sjöar, svarta och blanka tjärnar, tysta rofyllda gläntor med mjuk, gulskär mossa och långa, svartblå åsar i rytmiskt böljande linjer. Vände man sig om, kunde man längst i öster se Väneren och om sikten var klar Kinnekulles kontur i fonden, svävande som en hägring. Och till slut gled det glödande klotet ned mellan bergen i väster, ännu färgande himlen röd och violett, för att slutligen kvävas av skymningen, den lena sommarskymningen, som kom smygande, sakta.

Jag älskade också att sitta på Lusthuskullen, den lilla höjden söder om huset med det vita trätemplet, där kräftsäsongen varje augusti rituellt invigdes, och se åskvädren dra upp över sjön. De tycktes alltid komma från sydväst, med tunga, hotfulla molnväggar och fruktansvärda blixar, som ilsnavt förgrenade sig över hela himlavalvet och kom mörkret att rämna i vitglödgrade sprickor. Jag hör till dem som blir upprymda av åskväder och jag minns ännu den blandning av bävan och sällhet med vilken jag avvaktade det stora ögonblicket, då hela himlen blev svart, sjön blåvit av fradga, luften förtätades till outhärdlighet och träden skälvde och riste som i skräck; ögonblicket innan ovädet bröt loss i all sin majestätiska våldsamhet.

Ja, jag minns – minnena virvlar förbi.

De långa motorbåtsfärderna, från sjö till sjö, genom sluss efter sluss, som alltid slutade med glada fester hos Hallingarna på Håverud eller Åsen, där porten öppnades på glänt mot stora världen. Stora världen representerades främst av Alli Halling. Alli med bärnstensfärgade ögon och gyllenblont, bobbat hår. Alli med lackerade naglar och långt cigarettmunstycke. Alli som just kommit hem från Rivieran, där hon nätt och jämt räddats undan drunksningsdöden av en skön svartmuskig fransman. (Allis morbror var förresten drottning Victorias favoritantipati, ministern i Rom, Erik Sjöborg. Tack vare honom tillägnade jag mig en filosofi, som tycktes

mig i mitt ungdomliga övermod vida överlägsen den då florerade fikcionalismen. Sjöborg kallade sin tankebyggnad 'Jem'en-fiche-ismen'.) Alli och Margot ätande bigarråer i sittbrunnen på den väldiga Hallingska motoryachten, medan lillebror fick sitta ensam på fördäck, fylld av åtrå inte bara efter bigarråerna. Alli och Margot på badutflykt *à deux*; lillebror strängt förbjuden att följa med – eller följa efter. Allis knubbiga, krämfärgade kropp i skogssjöns mörkbruna vatten... (Det var bra oromatiskt att hon skulle bli matexpert och gift med Einar Axelson, den bästa Andreas Blek af Nosen, jag någonsin sett. För mig var hon den gången en hundra, fast hon naturligtvis hade kunnat föra tanken till en klick vispgrädde i en kopp choklad. Om jag haft mina tankar åt det hållet.)

Mina sofostikerade engelska kusiner (de rökte Players och hade knäkorta kjolar), flickorna Clayton – av vilka min förklarande favorit var den rödhåriga Eva – dansande charleston och spelande blues i stora salongen med hjälp av en resegrammofon och nya skivor från London. Helst lyssnade jag på Irving Berlin och – naturligtvis – Gershwins 'Rhapsody in Blue' i Paul Whitemans inspelning. Jag har systrarna Clayton att tacka för att jag vid mitt första besök i flicksällskap på Dramatens dåvarande bakficka med blaserad uppsyn kunde skicka mitt visitkort till den populära kapellmästaren Billy Grossman, prytt av följande inskrift: 'What'll I do when day is done and the song is ended?' (Det var namnen på tre av Berlins mest berömda örhängen.) Dessutom lärde jag mig 'Blue skies' och 'Blue Heaven', som passade precis när jag låg och stirrade upp på himmelstaket i tornrummet – eller himlen över torntaket! Nog levde jag, i varje fall musikaliskt, i en blå rapsodi.

De långa bär- och svampplockningsexpeditionerna resp jakt- och fisketurerna med Pappa. Jag ror i strilande regn, medan han sitter i aktern med sitt drag, eller lägger ut nät eller vittjar långrev. Nej, med all respekt och tillgivenhet, då var det roligare att ro som eskort när Margot skulle slå rekord genom att simma runt ön, eller simma till kyrklandet. Och tänk, när Margot och jag som en protestdemonstration mot faster Tyras kabeljokost (Pappas systrar och Mamma turades om att sköta hushållet) riggade upp hennes badlakan på roddbåten och seglade runt ön! Det skulle vi inte ha gjort – vi var ensamma från vår familj på Henriksholm just då (Mamma och Pappa var bortresta, Ulla hade gift sig och bodde på Vikbolandet och husaren Seve var på sitt regemente) och efterräkningarna blev dryga.

Men vi tog skadan igen, när Pappa kom resande från Stockholm med kvällståget och hade med sig kräftor som vi tre alldeles för oss själva skulle äta i Lusthuset. Fast det höll på att gå på tok när vi skulle hämta Pappa med roddbåten. I den mörka augustinatten hade jag förtöjt båten slarvigt vid bryggan på kyrklandet och plötsligt grep Margot min arm och pekade. I kolmörkret såg man den vita båten driva bort. 'Hoppa!' sade Margot lakoniskt, och jag hoppade förstås, sam efter båten och lyckades i sista stund infånga och återföra den. Dels var det ju mitt fel – dels gjorde jag alltid som Margot sade. Det blev en mycket lyckad kräftfest på tremanhand.

Margot ja. Med Margot i krusbärslandet och vinbärslandet och jordgubbslandet. Med Margot på krocketplanen, på klipporna, i skogen, på sjön. Margot dansande, simmande, sjungande, berättande historier ur levande livet eller kanske den levande litteraturen – som fyllde mig med förundran, förtjusning och ibland förskräckelse. Till och med att hämta posten med Margot var alltid ett nöje eftersom den långa roddturen och den långa dammiga landvägspromenaden med den tunga postväskan och alla paket blev ett äventyr medan hon berättade. Margot som kom och gick, som för och återvände, Margot med alla sina beundrare, som ändå förblev trofast mot sin lillebror. Margot, alltid lika söt, med sina mörka lockar, sina stora ögon, sin lilla raka näsa, sin breda panna, sin runda gropiga haka, sin smidiga, behagfulla gestalt... Margot alltid lika intelligent, lika välinformerad, lika modig, lika

slagfärdig. Margot, som när de fruktade föreståndarinnorna i Nya Elementar för flickor, 'Tersan och Ahlan', frågade henne om hon kommit direkt från operamaskeraden sanningsenligt svarade: 'Nej, jag har varit hemma och bytt först.' Margot som var balens drottning, Margot som var bäst i klassen – men alltid hade en stund över för sin dyrkande lillebror.

Ja, Margot var min idol, med vilken jag delade ljuvt och lett – för mig var det mest ljuvt.

Ty oupplösligt förbundet med den förtrollade ön, i varje minsta detalj färgande dess skilda miljöer med sitt purpurskimmer, var det sexuella uppvaknandet på pubertetens tröskel. Den efterlängttade ensamhetens komplement i den efterlängttade närheten. Närheten till en ung, vacker kvinna, som aldrig tänkte på sin sex år yngre lillebror som en könsvarelse, som aldrig uppfattade de erotiska övertonerna i hans pagetjänst, dessa ljuvliga lekar, vilkas fördolda, förbjudna sötma kommer mannaålderns extaser att förblekna.

Min Pappa och hans syskon, som 1924 – i samband med farmors 75-årsdag – fått Henriksholm med varm hand, hade inte längre råd att behålla det. I valet mellan att icke kunna bevara det i samma ståndsmässiga skick som de erhållit det och att sälja det, beslöt de sig för det senare. Nu har det inom parentes sagt såväl gått familjen ur händerna som förvandlats till en igenvuxen ruin – men, vad vet man, kanske bäst som skedde. Det enda jag men säkerhet vet är att jag bara var tretton år min sista sommar på den förtrollade ön och att budskapet om att Henriksholm måste säljas var mitt livs första stora sorg.

Jag kunde inte förstå det. Det var ofattbart, obegripligt, ett helgerån, en hädelse. I det längsta ville jag inte tro det. När verkligheten till slut stod klar för mig, greps jag av förtvivlan. Jag grät i smyg, när ingen såg det. Och sista dagen tog jag farväl av allt som blivit mig så kärt att det föreföll omistligt. Jag gick från rum till rum: förmaket med sin doft av vissna rosor och sitt gamla, skönt bemålade skåp med inbrända sirater, den pompösa salongen, som sträckte sig genom hela husets bredd och var möblerad i rödaste nyrokoko, det åttakantiga biblioteket med sina väldiga hyllor från golv till tak, mitt älskade tornrum... Och jag gick från plats till plats: badviken med badhuset på vars väggar alla ordentligt bokfört sina bad, meteklipporna med den röda sjöboden, bryggan med båthuset, och Abbornäset, där näten och ryssjorna stod spända i det klara vattnet mellan ståndkrokarna och småfisken kilande ut och in i vassarna. På kvällen vandrade jag strandpromenaden förbi Martinas grotta, Döden och Kristallviken och fortsatte så till gravplatsen. Där satt jag i skymningen, ensam med de två små döda barnen och stirrade på de blombevuxna gravkullarna tills mina ögon slutligen förblindades av tårar.

När jag för alltid for min väg morgonen därpå var det något mer än Henriksholm jag lämnade bakom mig; det var min barndom. I samma stund som jag skildes, som jag slets från Henriksholm föll en värld i spillror – och en världsbild skapades. Ty vad gör en människa konservativ om inte det trånsjuka tillbakablickandet mot en förlorad värld, den gamla goda tid om vilken man vet att den varken är äldre eller bättre än någon annan tid, utan bara ett foster av ens fantasi, men just därför – i ens egna ögon – verkligare än någon realitet.”

Befolkning

Som mest lär Henriksholm haft uppemot 100 invånare. Under en kort period på 1800-talet fanns också en kombinerad trä- och flytbro till fastlandet. År 1910 rapporterades innvånarantalet vara 24, år 1930 var det 23, och det fanns helårsboende på ön ända fram till 1993.

Vid en folkräkning? 1890 finns 27? personer angivna med bostadsort Henriksholm.

1807 var bland annat Erik Bock bosatt på Henriksholm. Han föddes den 21 februari 1730, och flyttade 1811 till Östra Korsbyn till sin avlidna hustrus dotter från ett tidigare äktenskap.

Henriksholm i litteraturen

Martin Perne beskriver i sin bok *Katrin en resa från nordvästra Ånimskog till Henriksholm under 1600-talets mitt*. Det är bondflickan Katrin Olofsdotter som är på väg till hans nåd Månesköld på Hinriksholmför att bli husmamsell.

”Det var mörkt, vindstilla och braske. Utan att se sig tillbaka närmade hon sig släden. Det var inte rådligt att se sig om när man lämnade hemmet för en städsla, då var man snart tillbaka igen.

Hon vek undan fotsacken av vargskinn och tog plats. Ur slädens bakstam hämtade kusken ett bloss. Där låg ett helt knippe vid sidan om de två bössorna. Han återvände in för att tända blosset ur härden. Utkommen med den lågande facklan stack han ned den i slädens ena blosshållare. Det var en försiktighetsåtgärd. Blodkäften gick man aldrig säker för efter mörkrets inbrott. Och eldsljus skydde vargen som trollen skydde solen. Så bar det av. Skackelbjällrorna klang brustet. Seltugen knarrade och medarna väste. Fuxen tog bettet mellan tänderna och lade ut så mycket hans längtan till stallet mäktade. Hovarna slungade upp ett trumregn av snö mot slädens framskydd. Vägen rundade Ånimmens norra strand, nyckfullt buktande och backig.

Den kyliga nattvinden fick Katrin att kura ihop sig. Fårskinnskoftan kunde inte hålla den stången. Nu var det inte fritt utan att hon önskade denna färd ogjord. Hellre hade hon suttit i tryggheten där hemma än i denna släde. Det okända hon nu gick till mötes skrämde henne. Hon visste ju inget annat om hans nåd än att han var en raljant och human karl, kvinnoglad, ryktades det, men ingen beskällare. Han belåg inte någon piga mot hennes vilja. Annars var det vanligt att herremän och somliga storbönder tog det med våld vad de inte godvilligt fick av sina pigor. Men något sådant hade hon aldrig hört ryktas om när det gällde herren till Hinriksholm.

Det råde svartan natt när hästens hovar trummade mot tiljorna på bron som förband ön med fastlandet. Det var en sådan natt då stjärnskott for i vida bågar genom rymden och Killingens svarta skogar genljöd av ulvagråt.

Vägen löpte rakt mot söder längs öns östra strand. Det var för henne ingen främmande väg. I fjol hade hon traskat ett par gånger till Gröntuva för att plocka lyckobringare, fyrväpplingar, som inte var så svåra att hitta där som hemmavid.

Slutet på färden gick mellan en allé av ståtliga popplar. Det lyste i slottets alla fönster. Det var inget stormannaslott, omgärdat av vallgravar och skyttevärn utan ett slottsliknande bygge av timmer. Det var den med kopparplåt täckta kupolen som förlänade byggnaden ett slottsliknande utseende och som därför av socknens folk kallades Hinriksholms slott.

Kusken körde inte till köksingången utan upp till huvudingången. Det fann Katrin märkligt. Hon kom ju åkande hit som om hon varit en betydande gäst. Beställsamt hjälpte kusken henne att komma ur släden och gick före henne uppför dubbeltrappan och öppnade den tunga dörren. Katrin hade aldrig varit inom slottets fodrade väggar. Så det var med bultande hjärta hon blev stående att se sig omkring. Hon befann sig i ett salsliknande rum. Mitt på golvet stod ett fyrfat och glödde och osade. Väggarna pryddes av arbeten i koppar och täljsten, hjort- och älgkronor och vapen av alla de slag. Golvet täcktes nästan helt av älg och björnskin. Ljus i höga tennstakar lågade och lyste runt om.”

”Katrin blev förtjust i den kammare hon skulle ligga i. Det var överhövan propert tyckte hon. På väggarna hängde bonader. En sjuarmad stake med brinnande ljus tronade på ett bord. En i blått och rött målad kommod med handfat och kanna av porslin. Ovan kommoden ett kistebrev. En fyrkantig eldstad av tegel med två luckor av mässing med draghål i. På bädden låg diverse plagg i prydlig ordning.”

Henriksholm i konsten

I boken ”Sverige Framställt i Teckningar” av Axel von Schneidern?? Med litografier av GH Mellin, beskriver Ånimskogsbräcken enligt följande:

”Utsigterna äro på många ställen utmärkt vackra, men den märkligaste och mest storartade är onekligen från Ånimskogsbräcken vid Bellevue, hvarifrån man har Kyrkan i fonden, det vackra herresätet Hendriksholm, med arkitektonisk åbyggnad på en ö i Ånimmen (genom vådeld förstördes åbyggnaden år 1815 den 15-de december och uppfördes ånyo 1816 af dåvarande ägaren G. Wohlfahrt, som äfven 1830 förenade ön med fasta landet genom en 560 al. Lång bro, dels på kar, dels med flottbrygga) och Gyltungebyn på högra samt Comministerbostället Näs på venstra sida, och dessutom den friaste utsigt öfver hela socknen med sjöarne Ånimmen, Furusjön och Wenern, hvaröfver man i klart väder kan se Kinnekulle ganska tydligt (denna utsigt är äfven observerad i >Teckningar öfver Sverige<, och togs likaledes i betraktande af Hans Maj:st konung Carl XIV Johan under en resa derförbi).

Litteraturförteckning

Svenska gods och gårdar andra upplagan Hasse W. Tullbergs förlag, Stockholm: 1930

Naturinventering av Henriksholm Martin Hofsten & Christina Åström Länsstyrelsen
Älvsborgs län Naturvårdsenheten 1976:5

Beskrifning öfver Grefskapet Dal Anders Lignell Stockholm 1851 P. A. Norstedt & söner

Karl-Erik Waerns artikel Henriksholm Kvällsstunden nr.14 april 2000

Sam Bohm, Anders Edgren, Gunnar Unger Unger-Edgrenska släktminnen Svenska
tryckeriaktiebolaget Stockholm 1928

Sveriges öar Anders Källgård Carlssons bokförlag Stockholm:2005

Bohuslänningen sommar juliaugusti 2004

Kvällsstunden den 7 april 2000

Karl Mellén Hembygden 1931

Gerda Palm, Hembygden 1929

Dalsland – ett landskapsporträtt??? Allhelms förlag Malmö?:1959

Martin Perne, Katrin, Settern: Uddevalla 1987

Monica Wohlfahrt, En för tiden odelbar släkt – Om en familj i Dalsland och i världen